

Noter til en vandring i Sjelle Kultur på hjul 2016

Af Pernille Helberg Stentoft
www.kulturpaahjul.dk

Noter til en vandring i Sjelle dannede udgangspunkt for en byvandring i Sjelle d. 18. juni 2016 i forbindelse med projektet Kultur på hjul. Noterne er blevet til ud fra materiale fra Galten Lokalarkiv, gamle fotografier, avisartikler, artikler om Sjelle i Galten Lokalarkivs årsskrift, *Annales*, og samtaler med folk i Sjelle. Mange tak til alle for hjælp og imødekommenhed.

Noter til Sjelles historie

Sjelle er en gammel landsby med landsbykirke, gadekær og mange gårde i byen og oplandet. Før første verdenskrig og helt op i mellemkrigstiden lå der 22 gårde i Sjelle og desuden en række mindre landbrug. Nogen siger, at her på et tidspunkt lå hele 29 gårde. I samme periode var der mange butikker og virksomheder i byen.

Tidligere var der et usynligt skel i byen, ved dammen neden for kirken, mellem Overby og Nederby, *Ow-bøj* og *Næj-bøj*. Nogen har sagt, at dem i Nederby måske følte sig lidt underdanige, mens dem i Overby måske tænkte, at de var lidt mere. Gårdenes størrelse havde måske en betydning i den sammenhæng - gårdene i Overby var generelt større end dem i Nederby.

Der var også en slags skel i byen, når der blev spillet kort. Her var det ofte, kun med nogle få undtagelser, gårdmænd, der spillede kort med gårdmænd.

I 1961 blev der anlagt en ny landevej i byen, Langelinje. Langelinje blev også en slags skel i byen, den delte byen i to dele, en del ovenfor og en del neden for landevejen.

Præstegården og forpagtergården

Præstegårdsvej 3

Fra gårdspladsen ved den tidligere præstebolig er der udsigt til tre særlige bygninger. Et rødt hus med bindingsværk og stråtag. Et gult grundmuret hus med stråtag. Og bag træerne et hvidt kirketårn med rødt tegltag. Det hele indrammet af træer og buske. Husene er fredede, det er præstegården, forpagtergården og kirken i Sjelle.

Præstegården

Der er meget at fortælle om præstegården i Sjelle. Om præsterne der har boet her, om livet omkring kirken. En af fortællingerne er en barsk historie med en tragisk slutning fra 1700-tallets begyndelse. Det er historien om en ung tjenestepige, Anne Nielsdatter og præsten i Sjelle, Christen Sommer.

En brand i Sjelle præstegård

D. 23. januar 1710 udbrød en stor brand i præstegården i Sjelle. To af længerne på den firlængede præstegård brændte ned, mens stuehuset blev reddet i sidste øjeblik.

I Tingbogen for året 1710 kan man læse følgende:

Præsten Christen Sommer stod frem for retten d. 12. februar 1710 og bevidnede, at han havde indkaldt Anne Nielsdatter af Sjelle for retten. Anne Nielsdatter sad på dette tidspunkt spærret inde i Sjelle præstegård under præstens opsyn, men dette måtte ophøre, *siden han ej længer uden stor fare og bekostning kunne holde arrestanten inden sine egne døre.*

Ifølge præsten havde den arresterede allerede 10 dage forinden tilstået sin misgerning. Under et forhør havde Anne Nielsdatter udførligt forklaret, hvordan hun først satte ild på præstegårdens søndre længe, som blev brugt til øxenstald og havrelade. Da den var i lys lue, satte hun ild på den vestre længe, som blev brugt til stald. Herefter gik hun videre til stuehuset, hvor ilden dog ikke fik fat. Anne Nielsdatter indrømmede, at hun ikke ønskede at standse, før hele præstegården var brændt ned.

Baggrunde for ildspåsættelsen var, at præsten havde slået hende og lovet hende en ulykke. Derfor havde hun som en slags hævn planlagt ildspåsættelsen aftenen før, mens hun sad og malkede. Præsten kaldte i øvrigt denne beskyldning om vold og trusler for usandfærdig.

Anne Nielsdatter og hendes far ønskede herefter, at dommen blev afsagt hurtigst muligt. De så ingen grund til at få den udsat. D. 19. februar blev dommen således oplæst for Anne Nielsdatter. Straffen lød på 40 lod sølv til kongen. 40 lod sølv til provsten, at miste sit hoved og at få hoved og krop lagt på stejle.

Det fremgår ikke, om provsten nogensinde modtog de 40 lod sølv, som hun var dømt til at skulle betale til ham i bøde. Men Anne Nielsdatter bliver halshugget og stejlet for at have sat ild til præstegården, og muligvis foregik det på skråningen bag Bytoften i Galten. Stuehuset blev reddet, men tjenestepigen blev dømt til døden. Det er den tragiske slutning på historien fra 1710.

I 1853 udbrød der igen brand i Sjelle præstegård, og denne gang brændte hele gården ned til grunden. Gården blev kort tid efter genopført et stykke mod syd, hvor den ligger i dag.

Præstegården i Sjelle har ikke fungeret som bolig for præsten siden 1977. Det år flyttede pastor Riishede ud - han var den sidste præst, der boede i præstegården. Riishede var præst i Sjelle i perioden 1940-1977, flere af Sjelles beboere har kendt ham og er kommet i præstegården til konfirmationsforberedelse eller leg med præstens børn.

Da Riishede gik på pension, var der nogle omstruktureringer i sognet, og den efterfølgende præst i Sjelle, Lundin, fik bolig i Skivholme. Siden da har både forpagterbolig og præstebolig været lejet ud.

Bygningerne vedligeholdes og passes efter alle kunstens regler, det sørger Jørn for, han er graver i Sjelle og i øvrigt uddannet murer. Ca. hvert tredje år bliver murerne kalket to gange og træværket malet med trætjære, som er linolie blandet med tjære. Bygningerne

får en omgang på skift – et år kirken, det næste år forpagterboligen, det tredje år præstegården osv.

Det har været på tale at sælge præstegården og forpagtergården, da det, ifølge provstiet, er dyre bygninger at holde ved lige. Den overvejende holdning blandt folk i Sjelle er, at man ønsker at bevare præstegården og forpagtergården som kirkens ejendom og som et samlet bygningsmiljø. Sagen debatteres i menighedsrådet. Man ved endnu ikke, hvad der skal ske. Man ved ikke, om dette område omkring kirken forandres drastisk i løbet af de kommende år.

Sjelle Kirke

Præstegårdsvej

I Sjelle er der forskellige steder, hvor folk mødes. Den Frie Hestehaveskole, forsamlingshuset og kirken.

Kirken er byens ældste hus. Den ældste del er bygget omkring år 1200, dvs. for ca. 800 år siden. Kirkens skib og kor blev bygget først, oprindeligt i romansk stil, af granitkvadre over en skråkantsokkel.

Den oprindelige kirke havde fire små vinduer, to på hver langside. En af de gamle vinduesoverlæggere i granit er muret ind i våbenhuset som byggemateriale. Lofterne var flade trælofter. Hvælvingerne kom først til i slutningen af middelalderen. Her tilføjede man også et tårn og et våbenhus,

I 1567 var der en alvorlig brand i kirken, og herefter blev det berettet, at kirken var *aldeles falden ned*. I 1595 gennemgik kirken en omfattende ombygning, efter at sognemændene havde indberettet til kongen, som på det tidspunkt ejede kirken, at kirken var i dårlig stand. I forbindelse med ombygningen blev skråkantsoklen flyttet ud, så skib og kor blev til et såkaldt langhus i samme bredde og uden synlig overgang mellem skib og kor på udvendig side. Langhuskor er tilsyneladende ret sjældne i Østjylland. Også tårnet ændredes ved ombygningen i 1595.

Kirkens nordlige dør blev blændet engang efter 1600-tallet. Der skulle findes en beslægtet nordportal i Trige kirke.

Den høje smalle syddør har sin oprindelige form, men må delvist være omsat.

Den står beskrevet som en senmiddelalderlige dørløj af fire egeplanker med ni jernbånd.

Kirkens inventar

Den romanske døbefond i granit har sikkert stået i kirken siden indvielse.

Dele af kirkens øvrige inventar viser tilknytning til gården Sjelle Skovgård, senere Wedelslund, hvis ejer ca. 1595 betalte kirkens altertavle og prædikestol. Den daværende ejer af Sjelle Skovgaard hed Hans Rostrup. Desuden er medlemmer fra Sjelle Skovgaard, der siden ændrede navn til Wedelslund, begravet i en såkaldt muret begravelse under gulvet i koret.

Altertavle, prædikestol, epitafium og runesten

Altertavlen er fra 1595 og skænket af Hans Rostrup. Hans og hustruens våbenrelief kan ses øverst på altertavlen. Maleriet på tavlen er fra 1940, *Kristus på Korset*, inden da sad der et maleri på træ med samme motiv.

Prædikestolen er fra 1598 og udført på samme værksted som altertavlen, det er tydeligt at se et slægtskab mellem de to stykker inventar. Malerier fra 1701 ses i felterne.

I kirken hænger et stort præsteepitafium fra 1655 over en af præsterne i kirken, Niels Thomsen Randers og hustru. Niels Thomsen Randers og hustru møder man også i våbenhuset, hvor der står en gravsten, der tidligere indtil 1926 lå i kirkens gulv. Denne gravsten, den mest deltaljerede af de to, der i dag står rejst i våbenhuset, er fra ca. 1650 og et minde om samme præst og hans kone.

I kirkens våbenhus findes Sjelle-stenen, en runesten fra perioden 970-1020. Stenen lå tidligere i gulvet ved syddøren og er blevet kaldt Svend Feldings ligsten. I bredere kredse kendes den som Sjelle-stenen og bør ikke forveksle med Sjellebrostenen, der ligger lidt syd for Randers. Sjelle-stenen har en ansigtsmaske foroven og bærer teksten: "*Frøstn satte denne sten efter sin lagsmand Gyrd, Sigvalds broder --- Tvegges(?) -- på -- ed*".

Kirkeejere i Sjelle

Gennem tiden har kirken haft forskellige ejere. Den har hørt under Domkirken i Aarhus, kongen i flere omgange, under herregården Frijsenborg og senere under herregården Wedelslund.

Fra Middelalderen hørte Sjelle kirke under domprovsten i Aarhus, som stod for kirkens regnskab, og som man betalte afgifter til. I 1582 blev kirken ejet af Kongen. I 1672 blev grevskabet Frijsenborg oprettet, og kirken blev del af det. I 1724 kommer kirken igen under kronen, som del af Skanderborg Ryttedistrikt. I 1767 nedlægges rytterdistriktet, og kirken købes på auktion af Erhard Wedel Friis, som samtidig køber Sjelle Skovgaard. Herefter kaldes gården *Wedelslund*.

I 1828 overgår kirken til sognets tiendeydere, og 1910 bliver kirken selvejende.

Sjelle kirke og herregården Wedelslund

Wedelslund, som før 1767 hed Sjelle Skovgaard, kendes helt tilbage fra 1424.

Muligvis er den betydeligt ældre. Den nuværende hovedbygning er fra 1767, hvor gården blev genopført efter en nedrivning i 1720'erne. Den nye ejer, Grev Erhard Wedel-Friis, byggede en imponerende hovedbygning, men bosatte sig ikke på gården, der i mange år blev drevet af forpagtere.

Der findes flere gravsten på kirkegården i Sjelle, som er knyttet til Wedelslund.

En af gravstenene er et minde over forældrene til Grundtvigs 3. Hun hed Asta og stammede fra Wedelslund.

Astas forældre hed Erhard Juel Wind Frys(1788-1826) og Caroline Tugendreich Adelheid Juel Wind Frys(1788-1827)

I 1818 overtog Erhard Juel Wind Frys Wedelslund og bosatte sig her, i hvert fald fra 1820, hvor han blev gift med Caroline Tugendreich Adelheid Juel Wind Frys. Det blev et kort ægteskab, for forældrene døde som kun 38 og 39 årige.

Datteren Asta(1826-1890) blev døbt hjemme, og efterfølgende fremstillet i kirken.

I løbet af deres korte ægteskab nåede parret at få fem børn, hvoraf de sidste var tvillinger.

Tre af disse børn døde efter få år, og tilbage var kun den ældste søn og den yngste pige, Asta. Asta kom efter forældrenes død i pleje hos sin farbror på Frijsenborg og voksede op sammen med sine kusiner.

Asta blev efter sin første mands død gift med præsten, forfatteren, salmedigteren Nikolai Frederik Severin Grundtvig. Hun blev Grundtvigs 3. kone, de blev gift i 1858 og levede sammen i København, indtil Grundtvig døde som 89-årig i 1872.

Den tidligere skole på Præstegårdsvej

Præstegårdsvej 5

På præstegårdsvej i Sjelle ligger en bygning, der har betydet noget for mange mennesker i byen og på egnen. En skolebygning med mange detaljer og udsmykninger i det røde murværk.

Man kender til lærere i Sjelle helt tilbage i 1649, her aflagde en Niels Jørgensen ed som lærer. I arkivet i Galten findes en oversigt over lærere ved skolerne i Sjelle gennem tiden, både fra tiden før Rytterskolen blev bygget og helt frem til den nye skole og Hestehaveskolen.

Rytterskolen, Rosenvej 2

I 1721 blev der bygget en skole i Sjelle på Rosenvej 2. Det var en Rytterskole, som blev opført som følge af, at Sjelle på den tid var del af Skanderborg Rytterdistrikt. Frederik d. 4. fik mellem 1721 og 1727 opført 241 skoler på landet. I hvert af landets rytterdistrikter blev der opført omkring 20 Rytterskoler. Man indførte samtidig skolepligt for alle børn, der var fyldt fem år.

Rytterskolen i Sjelle var fortsat i brug efter skoleloven 1814 og frem til 1911, hvor en ny skole blev opført på Præstegårdsvej 5.

Skolen på Præstegårdsvej

Mathias fra Sjelle (f. 1940) husker den gamle skole bygget i 1911 og nogle af skolens forskellige lærere.

Da Mathias begyndte i skolen, var der et lærerpar ved skolen, de hed Buttenschøn og Fru Buttenschøn. Joakim Buttenschøn var født i 1888 i Dallerup og ansat d. 1. april 1925 og måtte træde tilbage i 1951-52 pga. sygdom.

Børnene var meget glade for Buttenschøn og fru Buttenschøn. De sagde Buttenschøn og Fru Buttenschøn, men aldrig *De*.

I den bagerste del af skolegården var der toiletter. Buttenschøn stod for at tømme toiletspandene, de blev tømt ned i en cementbeholder, som lå bag ved toiletbygningen. Der var en slags trælæg på beholderen.

Indholdet af beholderen blev af og til hejst op igen og brugt som gødning i haven.

Mathis og Henning husker også, at der en gang var der en dreng, der faldt i beholderen. Han hed Anton.

Lis (f. 1948) husker, hvordan idrætsmærkerne blev taget ude midt på Præstegårdsvej, mens hun gik i skole - der blev lige målt af til 60 m løb.

Buttenschøn blev syg i begyndelsen af 1951, meget syg, børnene fik ikke at vide, hvad han fejlede, måske var det en hjerneblødning, han kom aldrig til at tale igen.

Derefter kom der en vikar, som ikke var færdiguddannet lærer, han havde børnene i to år, han hed Maigaard. Han var børnene ifølge Mathias mindst lige så glade ved. Han var høj, vistnok 1.98, og ikke så gammel, børnene havde respekt for ham, han var så retfærdig, *han kunne få os til alting*, siger Mathias.

Maigaard var *ualmindelig*. Han var kammeratlig med både børn og voksne i byen. Han var en meget social mand. Han kom rundt til alle.

Han kom altid om og så til folk i høsten. *Nå, hvordan går det?* sagde han, det gik godt, *Nå, men så kommer jeg lige om og kigger til jer lidt senere*, og så kom han tilfældigvis lige forbi, når høsten var færdig, og der skulle være et gilde på gården med godt at spise og drikke.

Maigaard kunne lide at spille kort, han spillede Lumber. Alle syntes, han var en herlig gut.

På et tidspunkt forlød det, at Maigaard skulle færdiguddannes for at blive i Sjelle.

Så han rejste. Og så skulle børnene have en anden lærer. Det var ikke sjovt. Flere fortæller, at det var en rigtig fiasko. Det mente forældrene også.

Den nye lærer havde et voldsomt temperament. Det hed sig, at det stammede fra traumer fra krigen. Han blev ikke på skolen særligt længe. Det var alle vist glade for.

Hestehaveskolen og Den frie Hestehaveskole

Skolen på Præstegaardsvej i Sjelle lukkede i begyndelsen af 1960'erne, da den nye centralskole, Hestehaveskolen, stod færdig i 1962. Ordet *hestehave* er et gammelt navn for en indhegnet mark med græssende heste.

Hestehaveskolen lukkede i begyndelsen af 1990'erne, og der opstod en ny fri skole i samme bygninger. Det startede med en støtteforening og derefter en bestyrelse, der ønskede at drive en privat skole på stedet. En *protest-skole*.

En forældregruppe købte skolebygningerne meget billigt og tog i sommerhus en weekend og snakkede om, hvordan man kunne lave skole på stedet.

Skolen åbnede i 1992. Der var kun en lærer fra den gamle Hestehaveskole, der fortsatte på den nye Frie Hestehaveskole. Marianne Uth, som bor i Sjelle, blev ansat som lærer i 1993. Da skolen åbnede, var der 90 børn. En del var elever fra den gamle Hestehaveskole, og en del var nye udefra.

Der er familiebetaling på skolen Dvs. man betaler et beløb pr. familie, uanset hvor mange børn, man har på skolen. Sådan har det været fra starten.

I begyndelsen var krav om, at lærerne selv boede i lokalområdet.

Den Frie Hestehave i dag

I dag lidt over 200 børn på Den frie Hestehaveskole. En del elever kommer fra Sjelle, men mange kommer også andre steder fra.

Der er mange gode grunde til at vælge Den frie Hestehaveskole. Godt fællesskab, overskuelig størrelse, mange oplevelser, højt fagligt niveau, beliggenhed tæt på naturen og den særlige stemning, der er på skolen.

Hver eneste morgen samles alle elever i den tidligere gymnastiksal, sidder på bænke, på faste pladser, en fortæller noget til de andre, det varer ca. 15 minutter. Hvert andet år er der musical, hvor hele skolen deltager, og hvert andet år er der lejr tur for hele skolen. Desuden er der rejser i både 8. og 9. Klasse, det kan være en rejse til en storby eller en overlevelsestur.

Der lægges stor vægt på musik på skolen. Ud over den obligatoriske musikundervisning, er der mulighed for at få soloundervisning i skoletiden på flere forskellige instrumenter.

Skolens hal blev bygget, da Ernst fra Sjelle testamenterede sit hus til skolen. Skolen solgte huset, og pengene blev brugt til at bygge hal for. Hallen bliver brugt i idrætsundervisning på skolen og af forskellige, der lejer sig ind, bla. SSIF (Sjelle Skjørring Idrætsforening)

Det ældste hus i Gammel Galten Kommune, Bakkehuset

Voldbyvej 15

Som en smutvej fra Præstegårdsvej til Voldbyvej kan man gå ad den gamle kirkesti, der forbinder området omkring kirken med Overby. *Kirkesti* betyder en genvej til kirken. Indtil for få år siden blev kirkestien flittigt brugt. Nu er den tilgroet og bliver tilsyneladende ikke brug så ofte.

Huset på Voldbyvej er ifølge BBR bygget i 1677, der er dog lidt usikkerhed om det præcise årstal. Huset var oprindeligt længere. Den nordlige ende er revet ned en gang i 1970'erne, fordi det var så misligholdt.

Huset skulle være det ældste hus i Gammel Galten Kommune, nogle siger det ældste hus i Skanderborg Kommune.

Bageren

Voldbyvej 27

Voldbyvej både var og er Sjelles hovedgade. I midten af 1900-tallet var Voldbyvej en driftig hovedgade, hvor de fleste af byens forretninger og virksomheder lå. Bager, købmand, skomager, apoteksudsalg, snedker, smedje, vognmand, mejeri, skrædderi med mere.

Udover at være handelsgade var Voldbyvej legeplads for byens børn og en fantastisk kælkebakke. Man kunne sætte sig på kælken helt oppe ved Bakkegården og køre hele vejen ned gennem byen, for der var nærmest ingen biler. Så stod der en lidt nede af bakken og holdt øje med trafikken, og man kunne fortsætte ned forbi det sted, hvor Langelinie løber i dag. Det hårde var så, at man skulle gå hele vejen op ad bakken igen for at tage den næste tur.

På Voldbyvej 27 lå byens bager i mange år.

Fra 1915-1959 drev Martha og Kristen Hansen bageriet. Martha passede forretningen, og Kristen passede bageriet. Kristen kørte også landtur, og havde et spand heste og en vogn til det formål. Hestene stod opstaldet ved siden af bageriet, hvor der nu er garage. Når døren var åben ind til bageriet, lugtede det kraftigt af hest derinde.

Hestene havde det godt, måske lidt for godt, mente nogen, de fik en del bagerbrød at spise. Mere end en gang løb hestene løbsk. Ud fra stalden og ned ad gaden, en gang væltede de nede omkring det ældste hus.

Senere blev bagerens svigersøn, Thomas Andersen brødkusk.

Bageren bagte ikke selv rugbrød, brødene blev hentet i Aarhus og kørt til Sjelle af byens vognmand, Jens Simonsen, som havde vognmandsforretning lidt længere nede ad Voldbyvej.

Mellem 1959 og 1985 hed bageren Svend Klok.

Svend Klok fejrede sit 25-års-jubilæum med priser som i 1959 – og ved at bage det, man bagte dengang. Det blev et tilløbsstykke.

Svend Klok stod bag endnu et tilløbsstykke, det var hans rundstykker, de var kendte for at være sprøde og gode. Der var altid mange kunder søndag morgen og formiddag, når folk hentede morgenbrød. Kunderne kom langvejs fra, nogle helt fra Brabrand, og søndag morgen holdt de i lange køer foran butikken.

Det fortælles, at engang var smeden nede fra den anden ende at Voldbyvej kørt op til bageren i sin bil for at købe rundstykker. Til hans store ærgrelse var der parkeret så mange biler uden for butikken, at han endte med at skulle gå lige så langt for at købe rundstykker, som hvis han var gået hjemme fra sit eget hus.

Til at fremstille de gode rundstykker havde Sven Klok en maskine, der formede dem. Når rundstykkerne var formet, blev de placeret i et *rasteskab*.

Svend Klok døde i 1985, herefter overtog hans kone, Gerda og sønnen, Jørgen bageriet.

De lukkede i 1999, da Gerda var slidt op, og Jørgen havde fået sukkersyge.

Herefter blev Gerda og Jørgen boende i huset i en del år. De døde med nogle års

mellemrum. Senere stod huset tomt et par år og blev i 2013 solgt til Claus og hans kone. De overtog huset med bageri og inventar – bagebord, ovne, rasteskab, rundstykkeformer og bageplader. En del af inventaret findes stadig i huset.

Skomageren

Voldbyvej 31

I huset på Voldbyvej 31 boede en mand med mange talenter – han var skomager, grisehandler, havde kolonialhandel, apotekerudsalg og nærmest også kro. Han var en gemytlig mand.

Han havde altid middagslukket fra 12 til halvanden, det stod på et skilt på døren.

Skomageren boede i huset fra 1927 til 1986. Han hed A.C. Kjær. Hans fulde navn var Anders Christian Pedersen Holm Kjær. Det var mange navne, så var det nemmere med A.C. Kjær.

A.C. Kjær var født 1897 og blev i 1920 gift med Ane Jensine. Ane var meget arbejdsom, hun kom ud og tjene allerede, da hun var fem år, det var hos noget familie. De var 13 børn i Anes hjem, der var mange munde at mætte.

A.C. Kjær var udlært skomager. I 1921 blev parrets første søn født. Han skulle ikke have så mange navne som sin far, blev blot døbt Holm Kjær. Holm Kjær var en udholdende

dreng – han kunne gå helt til Toustrup allerede som to-årig, når han skulle besøge sin bedstefar.

De første år som ægtepar i Sjelle boede A.C. Kjær og Ane for enden af Mindevej. Da A.C. Kjær begyndte at lave træsko, var der i forvejen en træskomand i byen, han boede på Rytterbakken. Han var vist ikke så glad for konkurrence.

Huset på Voldbyvej 31 købte A.C. Kjær i 1927. I 1928 blev datteren Lilly født. Ane havde de første år arbejde uden for hjemmet. Hun var malkekone og måtte derfor hjemmefra tidligt om morgenen og igen om aftenen. Ud over lønnen måtte hun tage den mælk, hun kunne bruge. Hun gik også til hånde ved sygdom og barsel i byen. Der var mange, der kom og spiste hos Ane. *Uden mad og drikke, duer helten ikke*, sagde Ane. Hun tog sig også altid godt af de farende svende, når de kom forbi. Og alle, der havde det svært, stod hendes hjerte nær. Nogen siger, hun var *jordens venligste menneske*.

I 1930 fik A.C. Kjær næringsbrev og måtte drive handel. Ved samme tid blev der sat en automat op uden for butikken. En cigaretautomat. Man betalte med 25 ører. 10 cigaretter koster 40 øre i 1930, så man skulle have 10 øre retur. Det fik man ved, at A.C. Kjær prikkede hul på alle cigaretpakkerne, før de kom i automaten, og lagde en 10-øre ved cigaretterne. I automaten kunne man også trække slik.

A.C. Kjær havde flere lærlinge i butikken og på værkstedet, det var et alsidigt sted. Det var Ane, der passede butikken. Det var en blandet landhandel, man kunne købe alt muligt. I mange år var der også apotekerudslag fra Galten apotek. A.C. Kjær var handelsmand. Nogle gange bestilte han et stort parti varer hjem, fx restsko fra en skofabrik, og solgte dem. Det kunne så være, at man kunne købe et par med to forskellige numre, det gik A.C. ikke så højt op i - bare kunderne var glade og skoene passede rimeligt. Det rygtedes hurtigt i Sjelle, når skomageren havde fået nye billige sko hjem.

Der var mange, der gerne ville sidde og hygge sig i A.C.´s væksted, mens han arbejdede. Så sad de og snakkede, A.C. Kjær gav gode råd om bla. økonomi, og senere fik de sig en fyraftensøl. Egentlig måtte A.C. ikke sælge øl – men det gjorde han alligevel, og det var ikke den store hemmelighed, for ølbilen kom og holdt lige uden for døren.

A.C. handlede også lidt med dyr, bla. med grise. Grisene kaldte han for *studenter*. Hvis han fik øje på et par studenter, der ikke var helt efter bogen, købte han dem gerne til billig penge og fordrede dem op.

Bakkegården og Mathias og Anne Lises hus

Voldbyvej 42a

Bakkegården

Bakkegården ligger på en bakke. Herfra var der udsigt over hele byen. Stuehuset er vistnok bygget i 1888.

Mathias' forældre købte gården i 1929. Moren hed Sophie, hun kom fra Rohde og gården Rohde Skovlund, faren hed Marius Sørensen, han kom fra Lillering.

Mathias Sørensen (kaldet Matthis) er født på Bakkegården.

Sofie og Marius overtog en gård med stråtake tage, men efter krigen besluttede de sig for at bygge til og undermure gården. Dvs. taget blev stående og løftet, stivet ordentlig af, hele muren blev revet ned og muret op igen, stråtagene blev med tiden også skiftet ud med eternit, på stuehuset kom der tegl oven på paptaget.

Dog blev en lille detalje bevaret, nemlig en kvist i bindingsværk over ladeporten, som et minde om den gamle gård, denne kvist findes på gården endnu.

Da Mathias var barn, havde familien 25 køer, et antal ungkreaturer, 10 grisesøer, fem-seks heste og 100 høns. Hønsene var morens høns, hun fik *æggepengene*, det var morens husholdningspenge, æggene blev solgt til Brugsen.

I Mathias' barndom havde de 1. og 2. karl på gården og derudover en pige. Senere blev det Mathias' ældste søster, der var pige på gården. Mathias' far bildte sig ind, at der ikke var nogen, der kunne passe hans køer ordentligt, men først i 50'erne fik nogen overbevist ham om, at han skulle have hjælp til det. Og så fik han en fodermester. Så havde han en karl og en fodermester, det var godt.

Mathias rejste som ung væk fra Sjelle, boede andre steder i en årrække, kom tilbage i 1972 for at overtage gården, da hans far døde. Mathias' mor, Sofie, fik bygget huset på Voldbyvej 42a i 1973, hvor Mathias og Anne Lise bor i dag.

Huset blev bygget, så det indvendigt lignede familien Jeppesens nye hus på Voldbyvej. Sådan ville Sofie have det. Bent Jeppesen var bygmester på Sofies nye hus.

Da Mathias overtog gården, var køerne forsvundet, og staldene blev bygget om til svinestalde. Mor Sofie boede i huset på Voldbyvej 42a indtil 1984, hvorefter Mathias og Anne Lise overtog det, de lejede det i en periode ud til ferieturister, det hed *Ferie på landet*.

I den periode, for feriegæsternes skyld, begyndte de at holde andre dyr end svin, det var æsler, geder, fasaner, får, kaniner, påfugle. De fik også bygget swimmingpool, det var i 1985. I 2000 flyttede de fra Bakkegården og ind i huset på Voldbyvej.

Vognmanden og familien Simonsen

Voldbyvej 28

Ved siden af huset på Voldbyvej 28 findes en plads med asfalt og græs. Man kan se, at pladsen ikke bliver brugt så ofte, der er spor efter tidligere aktiviteter, efter noget, der har været og foregået på stedet engang.

I flere generationer lå en vognmandsforretning på dette sted. Den første vognmand hed Jens Simonsen, han slog sig ned her i begyndelsen af 1900-tallet, han var gift med Marie. Jens Simonsen byggede huset "Skrænten".

Jens Simonsen havde tre lastbiler og en flot personbil, som han nogle gange kørte lillebil i. Lastbilerne, de skulle bare kunne køre, på dem blev der kun ofret det, der var højst

nødvendigt. Men personbilen, derimod, det var noget andet, der skulle han være ordentligt kørende. På et tidspunkt kørte han Simca, på et andet tidspunkt var det en Voxhall. Jens Simonsen kørte med mange forskellige ting i lastbilerne: mælketur for mejeriet og grise til slagteriet, der kunne være 40-50 stykker ad gangen i lastbilen, de skulle være tre mand til at læsse dem, to til at holde i ørerne og en til at holde i halen. Han kørte også med grøntsager og rugbrød.

Nogle gange kørte han også med børn på skoleudflugt. Det husker Henning Jeppesen, der er født og opvokset i Sjelle.

Til skoleudflugten sad børnene på lastbilens lad, på en slags bænke. Lastbilen havde træførerhus. På vej hjem fra udflugten, da bilen var nået midtvejs mellem Sjelle og Skjørring, gik der brand i lastbilen, husker Henning, og børnene blev sat af og måtte gå hjem til Sjelle.

Næste morgen kørte vognmanden igen, nu i åben vogn, da førerhuset var brændt ned, det tog han ikke så tungt, han havde en mælketur til Aarhus, og den klarede han uden førerhus.

Da Jens Simonsen kom op i årene, overtog hans søn, Arne, forretningen, det var en slags generationsskifte. Arne drev forretningen i 3-4 år, så blev han syg, kunne ikke køre længere. Han prøvede at have chauffør på, men det holdt ikke.

Arne solgte derefter til sin bror, Jens Chr. Simonsen, som drev virksomheden i mange år. Han blev aldrig kaldt andet end Vognmanden. *Vognmanden og Karen* siger man i dag, når man taler om ham og hans kone.

Arne Simonsen og hans kone, Thea, fik flere børn, en af dem hed Hans, han blev født i 1957, er nærmest født og opvokset i en bil, fortæller han, for bilerne har jo altid været der. Børnene kom med ud og køre, fra de var helt små, der var bla. en fast mælketur hver dag, en længere tur, hvor man skulle ind og læsse mælk af ved Mejeriet Enigheden i Aarhus. Børnene var aldrig tvunget med. Men hvis de havde lyst, kunne de næsten altid komme med på mælketur eller grisetur. Børnene skulle ikke lave noget, mælkespandene vejede 50 kg, så dem kunne de ikke løfte.

Hans voksede op meget tæt på sin familie. Nærmest i en enklave, siger han, de har altid haft et godt forhold til hinanden, har altid boet dør om dør. Som barn løb han rundt i bedstefarens garage, det var ikke altid populært at lege i garagen, men de måtte gerne være der.

Hans husker, at bedstefaren var vellidt i byen, betød noget, havde en stor omgangskreds, en stor familie. Hans husker en *underskov af onkler og tanter*.

Hans og familien boede ved siden af bedsteforældre i et gammelt hus på Voldbyvej. Da Hans var 3- 4 år gammel, ville forældrene rase det gamle hus ned og bygge et nyt, og så flyttede Hans og familien midlertidigt ind i *Cementhuset*, som lå på bedstefarens grund lidt væk fra vejen. Her boede de i et par år, indtil det nye hus stod klar.

Cementhuset var et støbt hus, vist ikke isoleret. I den ene ende var der bolig, en mørk og kold bolig, den fungerede fint. I midten var der frysehus. Og i den anden ende en lille garage.

Da Hans og familien flyttede ud af cementhuset og ind i det nye, lejede bedsteforældrene cement ud til et par, der hed Anine og Valdemar. De havde noget gartneri, tog på torvet på Ingerslev boulevard i Aarhus og solgte det, de selv dyrkede på et lille stykke jord uden for cementhuset. De solgte også, hvad de kunne få fra naboerne. Fx rabarber, som de fik i Mathias og Anne Lises have - de havde så mange rabarber i deres have.

De havde også en mægtig syrenhæk. Anine plukkede på deres side. Og så spurgte hun Mathias, om hun også måtte plukke på den anden side. Det måtte hun gerne, syrenerne blev solgt på torvet.

Anine og Valdemar tog med rutebilen til Århus, når de skulle på torvet. Ofte havde Jens Simonsen varerne i lastbilen, og Anine og Valdemar tog så rutebilen og kunne også medbringe nogle af torvevarerne her.

Anine passede i en periode frysehuset. Senere passede Thea det.

Hans husker, at Anine altid kom og betalte en måneds husleje med optalte mønter, opbevaret i et kaffefilter.

Hans' storebror, Palle, kom som voksen til at køre lastbil, han har altid kørt lastbil, allerede som 18-årig, og mange steder. Hans, derimod, gik i lære som smed. Det passede ikke helt den gamle, fortæller Hans, for det lå lidt i kortene, at han også skulle køre lastbil. Senere kom Hans alligevel til at arbejde med lastbiler, som lastbilmekaniker, og har indtil videre gjort det i 37 år.

Hans byggede hus i 1979, på bedstefarens grund på Voldbyvej 28 og flyttede ind i huset som 21-årig. To år forinden havde hans onkel Jens, *Vognmanden* og Karen, bygget hus ved siden af, også på bedstefarens grund.

Virksomheden Hevali og familien Jeppesen

Voldbyvej 14

Nu skal det handle om en familie, et hus og en virksomhed i Sjelle. Det skal handle om familien Jeppesen. Johan Peter Jeppesen flyttede til Sjelle i 1900, blev gift med Marie i 1901, oprettede tømmerfirma i Sjelle, købte et hus på en grund på Voldbyvej og byggede nyt hus i 1908. I husets underetage blev der indrettet snedkeri, ovenpå var der beboelse. Sønnen Bent blev født i 1912.

Da Bent blev voksen, blev han gift med Elna og flyttede til Aarhus. De vendte tilbage til Sjelle i 1938 og overtog forretningen efter Johan Peters død året før.

Bent Jeppe var en rolig mand. Og han var så god af sig. Det siges, at enhver kunne få arbejde hos ham. Da Bette-Jens, der var skomager i byen, ikke kunne få det til at løbe rundt, fik han arbejde hos Bent Jeppesen.

Bent og Elna fik tre børn: Henning og Vagn blev født i 1940, Lis i 1948.

Familien boede på øverste etage i ejendommen, i underetagen var der værksted, der var hul i begge ender af huset, så store stykker træ kunne komme ind i den ene ende og ud af den anden. I en periode var der et par svende på kost og logi, de boede på et værelse på loftet.

En af Bents første opgaver i virksomheden var at bygge forretning og beboelse til Købmand Schmidt på Voldbyvej, det var en stor god opgave.

I 1944 blev der bygget nyt værksted. Der blev startet en produktion af flueskabe, børnemøbler og kravlegårde.

På hjørnet over for huset lå tidligere et stykke byjord på ca. 3 x 3 meter, det fremgår af gamle kort over byen, og her stod en *malkølle*, som man brugte til tørring af malt til ølbrygning. Malkøllen var et rum, hvor malten kunne riste over stille ild.

Sidst i 1940'erne købte Bent Jeppesen et stykke jord over for huset og værksteder og startede et savværk på stedet.

Savværket larmede. Når bloksaven kørte, blinkede lamperne i hele byen. Og når der var begravelse på kirkegården, blev maskinerne slukket, så begravelsen kunne foregå i stilhed. Ud over lyden af maskiner var der også lyden af kirkeklokker. Den lyd var nu aldrig noget problem.

Værkstedet blev med tiden for lille, og der skulle bygges til. Den nye bygning skulle opføres i genbrugssten, som Bents sønner skulle rense for mørtel, de var på det tidspunkt 10 år gamle, det var hårdt arbejde.

I slutningen af 1950'erne brændte virksomheden. Der blev tegnet og opført en ny fabrik på rekordtid, den nye fabrik fik navnet Hevali, forbogstaverne på de tre børn: Henning, Vagn og Lis.

Virksomheden voksede, pludselig var der 60 mand beskæftiget i møbelfabrikationen. En af de nye møbler var nat- og dagsengen, den var meget populær.

I begyndelsen af 1960'erne blev savværket flyttet ud på Stationsvej, og Bent og Elna fik bygget et hus af bindingsværk og gule mursten på grunden, huset var tegnet af deres søn Henning. Rundt om huset blev der anlagt en flot have.

Virksomheden Hevali lukkede i 1974.

Dammen foran kirken

Fra gammel tid har dammen i Sjelle været et af byens mødesteder. Et sted hvor børnene mødtes, legede og fiskede. Dammen er fortsat et mødested, hvor børn og unge stopper op og snakker fx på vej hjem fra skole.

Søj-pøt og vandet fra kirkegården

På pladsen neden for kirken, hvor der i dag er parkering, lå i gamle dage byens brønd, den blev kaldt *Søj-pøt*.

Det var en bybrønd, men man sagde, at vandet fra brønden ikke var for godt, det var noget *møgvand*. Her var et kildevæld, vandet kom fra bakken ovenfor, dvs. oppe fra kirkegården, nogen sagde, at det vand kun kunne bruges til at vande dyrene med.

Det kunne også bruges til at vaske tøj i, det fortælles, at folk fra Overby kom og hentede vand til tøjvask her.

Slagterens hus

I huset over for dammen boede i midten af 1900-tallet en slagter, Slagter Danielsen og hans kone, Barbara, og derfor blev stedet kaldt for *Slagterbakken*. Huset lå lidt højt, og det var smart, for så kunne blodet løbe bort fra slagteriet, når der blev slagtet.

Slagteren lejede et stykke byjord, der lå ved gadekæret over for slagtehuset. Her kunne han have et par køer til at gå, fra de var købt til de skulle slagtes, de gik i tøjr.

Det fortælles, at slagteren havde et hidsigt gemyt. Han holdt øje med byjorden overfor, at børnene ikke legede der. Hvis de gjorde, kunne han godt komme med pisken.

Der var vist også nogle, der ville drille ham lidt. De bød på byjorden for at drille ham – og så måtte han give lidt mere for at leje det.

Slagteren hus eksisterer på en måde stadigvæk.

Skrædderen

Det var ikke kun slagteren, der havde dyr til at gå ved dammen. Skrædderen, der var nabo til slagteren, havde gæs til at gå derovre.

Huset, hvor skrædderen boede, havde tidligere været en firelænget gård, der ifølge Mathias brændte i 1919, på nær de bygninger, der står tilbage i dag.

I 1922 flyttede Laurs A. Laursen ind. Han var skrædder, han sad på bordet og syede. Han var ikke så stor. Skrædderen syede kun for herrer og drenge, mens Stoffer-Sine (mor til Bette-Jens) og Mette (overfor forsamlingshuset) syede tøj til kvinder og piger i byen.

Sjelle rytterskole og forfatteren Knud Skytte

Rosenvej 2

I Sjelle blev der bygget en rytterskole i 1721, og bygningen var i brug som skole indtil 1911, hvor skolen på Præstegårdsvej blev indviet.

En af lærerne på skolen hed Jacob Nielsen, han var lærer på Rytterskolen i Sjelle i anden halvdel af 1800-tallet. Jacob Nielsen (1830 – 1901) var fra Lidum ved Hobro, han var søn af en træskomager og musikanter. Hans familie var fattig, han kom tidligt ud at tjene, han blev hjorddreng.

Men han var ikke god til at vogte køer, hverken forældrenes køer, der gik løse i skoven om sommeren eller andre menneskers køer. Det skete, at et kreatur eller hele flokken blev væk for ham, for han faldt i tanker, når han gik omkring i skoven med dyrene. Han ansås som en, der ikke duede til noget.

Som ung kom han på seminarium i Ranum, tog lærereksamen i 1851. Han var lærer i Sjelle fra 1867 til 1894. Han lærte sig tysk og engelsk, så han kunne kommunikere på disse sprog. Senere flyttede han til Aarhus.

Da Jacob Nielsen tiltrådte arbejdet lærer og kirkesanger i Sjelle i 1866, var han 35 år og gift med Catherine Marie Monrad. Deres yngste barn blev født og døbt i Sjelle.

Kort efter tiltrædelsen fik Jacob Nielsen udgivet sin første bog, *Dansk Bondeliv* (1867), og mens han boede i Sjelle, skrev han en del bøger. Målgruppen var den almindelig befolkning på landet. Handlingen foregik i deres eget miljø og skildrede fx forholdet mellem husbond og tyende, pengepugeri, kortspil eller *ungdommens driveri*. Nielsen var moralist. Han ville ikke bare underholde, det lå ham også på sinde at opdrage gennem sine bøger.

Når Jacob Nielsen skrev, kaldte han sig Knud Skytte. Udover at være lærer, kirkesanger og forfatter, var han også samler af folkeminder og folkeviser og meddeler for folkemindesamleren Evald Tang Kristensen.

Bakkehuset - Kro, brugs og forsamlingshus

Kroen

Stedet, hvor forsamlingshuset ligger i dag, har i næsten 200 år været et af byens mødesteder. Fra 1834 (og muligvis før) har der været kro på stedet. Bygningen er dog nyere. Kroen var kongeligt privilegeret, det fremgår af et mærke med en krone over døren, som ses på et gammelt billede.

Kroen lå på landevejen mellem Aarhus og Silkeborg, som dengang slog et slag op gennem Sjelle. Kroen rummede køkken, krostue og privatbolig, og ved siden af kroen var der rejsestald og bissekammer til *farende folk*, fx håndværkere. Rejsestalden blev revet ned i 1939, i de sidste år var den bygget om til pakhus. Hvor den nuværende sal ligger, lå en sekskantet sal, adskilt fra hovedhuset, den blev kaldt *Salonen*.

I 1903 blev der dannet et selskab, som købte bygningen på andelsbasis med det formål at drive "Brugsforening, afholdsrestauration, forsamlingsal". Selskabet I/S forsamlingshuset Bakkehuset eksisterede fra 1903-1988. Huset med stald og dansepavillon blev solgt for 10.000 kr. og finansieret via aktier, der kostede 50 kr. stykket.

I 1910 blev den gamle pavillon revet ned, byggematerialerne blev sat til salg for 50 kr., og en nye pavillon blev opført på stedet og stod klar september 1910. Den nye sal lå lige som den gamle afskilt fra hovedhuset.

Nu kom der også kakkelovn i salonen, og bænke havde et par år forinden fået ryglæn, det er den rene luksus.

Fra 1914 skete der en adskillelse af Brugsforeningen og salen, dvs. se to foretagendes fik to forskellige regnskaber. Brugsen og afholdsbeværetningen blev styret af brugsuddeleren, mens salen blev bestyret af Brugsens bestyrelse.

I 1915 blev salen brugt til gymnastik for børnene på Sjelle skole.

Brugsen var et samlingssted. Man kunne komme i butikken og læse aviser, i hvertfald indtil 1926, hvor man stoppede med at holde blade i Brugsen.

I 1939 blev der bygget til med 6 meter, til butik og pakhus, og i de gamle skænkestue blev der indrettet lager. Afholdsbeværetningen måtte altså lukke.

Året efter fik kroen igen brændevinsbevilling, hvilket den ikke havde haft fra 1918. I 1945 var der for første gang dilleant, og i 1946 blev der afholdt bazar til fordel for salen.

Knud Arne Møller trådte til som uddeler i 1955, han blev på posten helt frem til Brugsens lukning i 1988

Efter anlæggelsen af Langelinje kom Brugsen i begyndelsen af 1960'erne til at ligge på en stille bind vej fremfor på en landevej. Det førte til, at Brugsen i 1962 købte købmandsforretning på Voldbyvej 4 og fik navnet Sjelle Brugs. Brugs og forsamlingshus blev nu skilt ad og fik to forskellige bestyrelser.

Forsamlingshuset blev fortsat kaldt Bakkehuset. Den tidligere privatbolig til Brugsen blev solgt fra, der blev opført brandmur mellem bolig og lille sal, og salen fortsatte som selvstændigt forsamlingshus. Der blev lavet køkken i det tidligere afvejningsrum, og lagerrummet blev til garderobe.

Gennem tiden har forsamlingshuset været ramme om masser af aktiviteter - fester, høstfester, møder, dilletant, bazarer, cafeer, fællespisninger og Larm på landet. Og Alegria. Alegria betyder *glæde* på portugisisk.

Den portugiske folkedansergruppe Alegria

I Sjelle boede engang en portugiser ved navn Manuel. Han var aktiv i byens liv, på et tidspunkt lavede han et indslag med portugisisk folkedans.

Det førte til, at der blev startet en folkedansegruppe, Alegria. Det er over 30 år siden, de var syv par i gruppen.

Herrerne dansede i sorte bukser, hvid skjorte, vest, sort hat og ternet svedklud i knaphullet. Kvinderne med flad hat, tørklæde under hatten, kjole i stærke farve, strømper, hvidt forklæde.

Hattene blev bestilt i Alte, Manuels hjemby, så alle herrer og damer havde hatte til dragterne. Når Manuel havde været i Portugal hos familien, havde han tit hjemmelavet mad med tilbage – oliven, klipfisk og Masera, en slags brandy.

Gruppen har flere gange været i København for at danse. Parrene dansede sammen i 15 – 20 år, det gik lidt i sig selv, da kvinderne begyndte at få børn.

Oprindeligt sparede gruppen sammen til en rejse til Portugal. Det blev aldrig til noget. I stedet købte de syv par et stort telt, og med tiden blev folkedanserforeningen nærmest til en teltforening.

Alegria startede en tradition med karneval i Sjelle.

Portugiseren Manuel rejste fra Sjelle for nogle år siden. Flere har stadig kontakt med ham. Folkedanserforeningen danser ikke mere, men holder generalforsamling og tager på weekendophold. For et par år siden havde gruppen tur til Berlin. De havde rundstykker med og gammel dansk til rejsen, det var en god tur.

Bon de Rok og Anders fra Sjelle

I Sjelle findes et by-band. Det startede som boyband, og er nu nærmest blevet til oldboys, det er 25 år siden, de begyndte at spille sammen.

Anders flyttede til Sjelle i 1987. Året efter var der jubilæumsfest i forsamlingshuset, Anders blev spurgt, om han ville være med.

Et par år efter blev han musiker i revyen, sammen med et par andre unge fra byen.

Herefter opstod Bon de rok, et byband i Sjelle. De tre medlemmer øver hver eneste onsdag aften i et gammelt roerum på en af byens gårde. Medlemmerne er en bassist, en trommeslager og Anders på guitar og sang. Nogle gange en ekstra guitarrist.

Bon de rok spiller covernumre, Elvis og Beatles, noget man kan danse til, og har optrådt til mange fester i forsamlingshuset. Ifølge Anders er de for tiden mest et hyggeband.